

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Еволюція концептуальних підходів до формування стратегій розвитку	19
1.2. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації стратегій розвитку будівельної галузі в Україні	24
1.3. Вивчення проблеми оцінки ефективності стратегій розвитку в економічній думці	43
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	59
2.1. Передумови виникнення концепту стратегій розвитку в економічній науковій думці	59
2.2. Класифікація та характеристика основних стратегій розвитку	77
2.3. Загальна характеристика будівельної галузі України	96
2.3.1. Тенденції розвитку будівельної галузі розвинутих країн і країн, що розвиваються	96
2.3.2. Відмінності у розвитку будівельної галузі ЄС і України	112
2.3.3. Особливості розвитку будівельної галузі України	122
2.4. Особливості стратегічного управління в будівельній галузі	129
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ	152
3.1. Огляд основних наукових підходів до оцінки ефективності стратегій розвитку	152
3.2. Аналіз емпіричної бази дослідження за проблематикою аналізу	172
3.3. Методологічні засади оцінки рівня ефективності стратегій розвитку будівельної галузі	189

РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	209
4.1. Фактори впливу на процес формування та вибору стратегій розвитку галузі	209
4.1.1. Вплив зовнішнього середовища на розвиток будівельної галузі України	209
4.1.2. Оцінка стану внутрішнього середовища будівельної галузі України	222
4.1.3. Вплив міжнародного середовища на розвиток будівельної галузі України	230
4.2. Оцінка та характеристика сучасних стратегій розвитку будівельної галузі	237
4.3. Рівень ефективності стратегій розвитку будівельної галузі	258
4.4. Оцінка ефективності еколого-економічних компонентів стратегій розвитку будівельної галузі	285
Висновки до розділу 4	306
 РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	 310
5.1. Оптимізації стратегічного управління будівельної галузі на засадах зарубіжного досвіду	310
5.2. Адаптація функціонування будівельної галузі України до умов стратегій розвитку країн Європи	331
5.3. Напрями державної підтримки стратегій розвитку будівельної галузі	353
5.4. Шляхи підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі	373
Висновки до розділу 5	400
 ВИСНОВКИ	 403
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	 413

ПЕРЕДМОВА

Висока динамічність зміни дії факторів зовнішнього середовища становлення будівельної галузі, загострення конкуренції обумовлюють необхідність формування ефективної стратегії розвитку в рамках довгострокової перспективи, яка б дозволяла обґрунтувати напрямки функціонування, забезпечити раціональне використання економічного потенціалу суб'єктів господарювання, створити позитивну динаміку росту показників ефективності діяльності впродовж прогностичного періоду. Проблеми, що виникають в процесі прийняття рішень щодо напрямків стратегічного галузевого розвитку, багато в чому обумовлені необхідністю адекватної, достовірної оцінки ефективності стратегії розвитку та ефективності діяльності суб'єктів галузі. Особливі складнощі методичного забезпечення оцінки виникають стосовно діяльності тих суб'єктів галузевого розвитку, які вирізняються певною специфікою та потребують вивчення широкого кола сфер управління. Зокрема, вказане стосується і особливостей стратегічного розвитку будівельної галузі, серед яких, техніко-економічні, організаційні і екологічні характеристики, які слід враховувати при формуванні стратегій та визначенні методичних параметрів оцінки ефективності.

Вагомі результати щодо теоретичного вивчення концептуальних засад формування стратегій розвитку розкрито в працях Б. Твісса, І. Ансоффа, І. Бланка, А. Градова, Д. Аакера, Р. Гремінгера, М. Портера, А. Пушкаря, Ю. Путятіна, О. Тридіда, Ф. Котлера, Ю. Лідовського, К. Мельникової, В. Носкова, М. Крука, В. Соловійова, А. Дергоусової, І. Денисюк, Г. Мінцберга, Дж. Джонсона та К. Скулса, В. Збарського, О. Гудзь, О. Тур, М. Туленкова, В. Македона, Ю. Погорелова, С. Клименко, М. Хацера, А. Чандлера, В. Кобелєва, Ю. Захарченка, О. Трухана, Ю. Рябущиць, З. Шершньової, М. Мартиненка і І. Ігнатієвої, О. Пащенко, Н. Алексєєвої, С. Віханського, Л. Довганя, Ю. Каракая, Л. Артеменко, В. Рудьєва, С. Гуткевич, А. Баланович, О. Вініченко, Т. Старшинової, Н. Перепелиці, С. Алексєєва, Н. Цопи, О. Галушко, С. Галушко, А. Андрєєвої, О. Гудзь, О. Мусійовської, С. Васильцової, О. Кітченко, Т. Хохлюк, О. Пипко. Проблеми оцінки ефективності

стратегій розвитку в економічній думці досліджувались в роботах О. Гудзь, О. Мусійовської, І. Гуркова, І. Ніконової, М. Ходоровського, Є. Алексєнка, П. Хорват, Е. Доржиевої, Ю. Єфімичева, О. Трофімова, А. Казанцева, Л. Міңделлі, К. Шишкової, Ю. Бойко, І. Гуркова, А. Томпсона, А. Стріклєнда тощо. Віддаючи належне науковим здобуткам вищезазначених авторів, питання концептуального визначення та методичного забезпечення формування та оцінки стратегій розвитку будівельної галузі потребує універсалізації, врахування сучасних галузевих особливостей, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою монографічного дослідження є систематизація теоретичних, методологічних засад щодо формування, оцінки та підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі. Згідно із зазначеною метою встановлені наступні завдання:

- розкрити еволюцію концептуальних підходів до формування стратегій розвитку;
- висвітлити нормативно-правове забезпечення формування та реалізації стратегій розвитку будівельної галузі в Україні;
- вивчити проблеми оцінки ефективності стратегій розвитку в економічній думці;
- проаналізувати передумови виникнення концепту стратегій розвитку в економічній науковій думці;
- визначити класифікацію та характеристику основних стратегій розвитку;
- навести загальну характеристику будівельної галузі України;
- розкрити особливості стратегічного управління в будівельній галузі;
- провести огляд основних наукових підходів до оцінки ефективності стратегій розвитку;
- здійснити аналіз емпіричної бази дослідження за проблематикою аналізу;
- систематизувати методологічні засади оцінки рівня ефективності стратегій розвитку будівельної галузі;
- узагальнити фактори впливу на процес формування та вибору стратегій розвитку галузі;
- провести оцінку та характеристику сучасних стратегій розвитку будівельної галузі;

- визначити рівень ефективності стратегій розвитку будівельної галузі;
- оцінити ефективність еколого-економічних компонентів стратегій розвитку будівельної галузі;
- запропонувати напрямки оптимізації стратегічного управління будівельної галузі на засадах зарубіжного досвіду;
- представити адаптацію функціонування будівельної галузі України до умов стратегій розвитку країн Європи;
- розробити напрями державної підтримки стратегій розвитку будівельної галузі;
- сформулювати шляхи підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі.

Об'єктом дослідження є процеси формування та оцінки ефективності стратегій розвитку будівельної галузі. Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методологічних, практичних рекомендацій щодо формування, оцінки та підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження представлена в фундаментальних положеннях економічної думки, присвячених теоретичному, методологічному, практичному обґрунтуванню формування та оцінки ефективності стратегій розвитку галузей (в тому числі будівельної).

Для досягнення поставленої мети й розв'язання визначених завдань використано комплекс наукових методів, які забезпечили досягнення концептуальної цілісності дослідження, а саме: методи узагальнення та структурно-логічного аналізу, історіографії та систематизації – для здійснення теоретичного визначення, типологізації теоретичних аспектів певних економічних процесів, явищ, досліджуваних в теоретичній частині дослідження (1-й та 2-й розділи). Для здійснення визначення, аналізу та формування методологічних основ оцінки рівня ефективності стратегій розвитку будівельної галузі (3-й розділ) використано метод узагальнення, метод аналізу та синтезу, порівняльний метод, метод систематизації, комплексний метод. Для проведення оцінки ефективності стратегій розвитку будівельної галузі України (4-й розділ) застосовувався статистичний метод (аналіз за даними статистичних матеріалів), порівняльний та

трендовий методи (використано для встановлення динаміки змін та трендів показників розвитку, індексний метод (використання певних оціночних індексів оцінки), нормативний метод (для аналізу стану екологічних параметрів розвитку суб'єктів будівельної галузі за нормативними вимогами до здійснення господарської діяльності). Шляхи підвищення ефективності стратегій розвитку будівельної галузі України (5-й розділ) визначено із використанням методу прогнозування, варіативного методу тощо.

Монографічне дослідження проведене в межах виконання науково-дослідних тем «Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком соціально-економічної системи» (№ державної реєстрації 0116U000778, 2016–2020 рр.), «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (№ державної реєстрації 0116U006782), «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (№ державної реєстрації 0107U001146) та «Управління економічною ефективністю діяльності підприємств» (№ державної реєстрації 0118U000786).

Монографія орієнтована на широкий загал читачів – керівників і спеціалістів підприємств, науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

Розділ 1

СТАН НАУКОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Еволюція концептуальних підходів до формування стратегій розвитку

Методичні аспекти стратегічного управління є сучасним інструментом управління галузевого розвитку в умовах швидких трансформацій ринкового, інформаційного, технологічного, наукового та суспільного середовища. Здійснення стратегічного управління орієнтовано на забезпечення позицій розвитку, які покликані забезпечити тривалу життєстійкість підприємницьких структур того або іншого сектора економіки в умовах зовнішніх та внутрішніх впливів. Успішний процес формування методик розробки стратегій розвитку передбачає володіння вичерпними та об'єктивними знаннями щодо ознак формування та видів стратегій розвитку на рівні суб'єктів галузі. Встановлення зазначених теоретичних аспектів було здійснено в монографії через систематизацію та огляд положень наукових джерел, визначення власних авторських підходів за певними проблемними питаннями.

В роботі доведено, що комплексне вивчення теоретичної концептуалізації сутності поняття стратегії розвитку на рівні економічних систем виступає у якості основи подальшого формування, впровадження та оцінки їх ефективності. Відповідно до напрямку концептуалізації сутності поняття стратегії розвитку нами здійснено підбір, узагальнення, визначення змісту розробок авторів за даною проблематикою.

Визначення сутності поняття «стратегія розвитку» розпочато з дослідження структурних елементів цього феномену, зокрема, розглянуто характеристики та зміст понять «стратегія» та «розвиток».

В ході комплексного дослідження сформульовано наступні висновки щодо стану вивчення та розробки проблематики трактування та характеристики поняття «стратегія», а саме, всі наукові підходи не містять дискусійних характеристик (ознак) зазначеного об'єкта аналізу. Зокрема, встановлено, що дане поняття визначається авторами (І. Ансофф [6], А. Дойль [49], М. Портер [208], Л. Шеховцева [179]) в розрізі системи цільових орієнтирів, які можна забезпечити певним комплексом задач, заходів, рішень управлінського оптимізаційного характеру щодо удосконалення становлення. Відповідно, в монографії зазначено, що зазначені автори дотримуються єдиних традиційних поглядів на вказану проблематику. В ході оцінки наукових розвідок встановлено, що сучасна наукова економічна думка немає таких розробок та обґрунтованих тверджень, які б були сформульовані всупереч вказаному традиційному підходу.

Як зазначено вище, у монографії окрема увага приділена вивченню такого складового структурного елементу досліджуваного феномену, як «розвиток». Доведено, що зазначене поняття вивчалось:

1) в контексті дискусійних підходів. Зокрема, відзначається, що є трактування, які складено на загальному рівні, не адаптованому до становлення економічних суб'єктів. В даній площині підкреслено положення трактування сутності поняття розвитку, визначене в роботі Л. Мельника [100]. Вказано, що автор визначає сутність розвитку як процес зростання, прогресу та еволюційних змін (мається на увазі еволюція в рамках суспільного розвитку). Нами доведено певну поверховість та узагальнений характер підходу, також вказано, що прирівнювання процесу розвитку з еволюційними процесами не досить відповідає фактичному стану справ. Зокрема, визначається, що розвиток економічних суб'єктів, пов'язаний з їх самостійний прогресом, може суттєво випереджати загальну еволюцію на загальному рівні розвитку (економічні стадії розвитку), особливо, якщо це стосується інноваційних суб'єктів господарювання в певних галузях;

2) через призму підходів, які характеризують дане поняття в розрізі сутнісних ознак, які об'єктивно визначають характеристики вказаного процесу стосовно підприємницьких структур тих або інших галузей економіки. В рамках трактувань, сформульованих відповідно до

об'єктивних тверджень, доведено, що їх автори (О. Раєвцева [137], В. Соколенко, О. Бондаренко [147, с. 72]) визначають розвиток економічних суб'єктів у якості керованого, цілеспрямованого, обґрунтованого процесу кількісних, якісних, кількісних трансформацій стану, обумовлених адаптуванням до умов середовища, пов'язаних з постійним прогресом відповідно до обраного напрямку.

Здійснено вивчення наукових підходів щодо сутності поняття стратегії розвитку під кутом зору їх характеристики через призму виокремлення основних ознак (характеристик), окреслених в положеннях праць авторів, які досліджували це питання (А. Дергусова [40, с. 96], Б. Твісс [154], І. Ансофф [6], І. Бланк [11], А. Градов [154], Д. Аакер [183], Р. Гремінгер [154], М. Портер [208], О. Пушкар, Ю. Путятін, О. Тридід [154], Ф. Котлер [197; 198], Ю. Лідовський, К. Мельникова, В. Носков [28], М. Крук [88], В. Соловійов [148])). В ході дослідження наукових джерел виділено низку сутнісних ознак, серед яких виділено, зокрема: стратегічне цілеутворення та встановлення механізму реалізації цілей в умовах змінюваного середовища; ознаку революційності; поділ факторів та умов середовища суб'єкта економічної системи за ознакою теорії SWOT-аналізу (сильні, слабкі сторони, можливості та загрозливі напрямки); ознака штучності або природності (достовірності, об'єктивності, ґрунтовності) характеру стратегії розвитку; ознака гнучкості стратегічного планування та управління; варіативність способів, заходів щодо досягнення стратегічних цілей; певний комплекс правил щодо прийняття стратегічних рішень; процедура синергізму (об'єднання) всіх елементів стратегічного управління, як ознака стратегії розвитку суб'єкта економічної діяльності, що обумовлює забезпечення досягнення цільових орієнтирів. Представлена систематизація є досить комплексною, враховує сучасний стан дослідження вказаної проблематики. При цьому, встановлено, що склад зазначених ознак не передбачений в положеннях праць авторів, які виділили певні з них у якості тих, що є основними у трактуванні сутності вказаного феномену.

Вагомий внесок у вивчення досліджуваного поняття в контексті ознаки стратегічного цілеутворення і визначення механізму (його елементів) реалізації цілей в умовах змінюваного середовища

здійснила А. Дергоусова [40, с. 96]. Авторка узагальнила значний перелік підходів до даного питання (розглянула трактування наведені такими дослідниками, як Б. Твісс, І. Ансофф, І. Бланк, А. Градов, Д. Аакер, Р. Гремінгер, М. Портер, О. Пушкар, Ю. Путятін, О. Тридід, Ф. Котлер, Ю. Лідовський, К. Мельникова, В. Носков, М. Крук, В. Соловйов, І. Денисюк [39, с. 114], Г. Мінцберг [202], Дж. Джонсон та К. Скулс [196], В. Збарський [63, с. 42–43], О. Гудзь [33, с. 347], О. Тур [163, с. 41], М. Туленков [162, с. 105], В. Македон [94, с. 371], Ю. Погорелов [125, с. 78], С. Клименко [82, с. 345], М. Хацер [168, с. 111], А. Чандлер [187], В. Кобелев, Ю. Захарченко [84, с. 300], О. Трухан [161, с. 240], Ю. Рябушиць [142], З. Шершньова [178, с. 74], І. Ансофф [6], М. Мартиненко і І. Ігнатієва [98, с. 125]), і на підставі акценту на врахуванні основних ключових ознак цього феномену визначила власне авторське формулювання, яке, за її твердженням є універсальним та враховує багатосторонні характеристики сутності поняття стратегії розвитку. Було відзначено, що ознаки зазначеного поняття, встановлені в трактуванні А. Дергоусової [40, с. 96] є такими, що об'єктивно визначають його сутність, хоча і не є вичерпними. При цьому, важливим є те, що дослідниця здійснила комплексний аналіз підходів до категоріального апарату, сформований в дослідженнях значної чисельності авторів, які вивчали вказане питання.

Доведено, що такі науковці, як І. Денисюк [39, с. 114], Г. Мінцберга [202] дотримуються поглядів щодо трактування сутності зазначеного поняття, викладеного А. Дергоусовою [40, с. 96] (орієнтир на ознаки стратегічного цілеутворення і визначення механізму (його елементів) реалізації цілей в умовах змінюваного середовища), при цьому вказують на те, що всі стратегії розвитку об'єктивно характеризуються революційним характером впровадження.

В дослідженні здійснено узагальнення наукових поглядів на вказане поняття з точки зору його визначення за характеристиками факторів та умов середовища суб'єкта економічної системи за ознакою теорії SWOT-аналізу (сильні, слабкі сторони, можливості та загрозові напрямки). Доведено, що не всі прихильники такого підходу націлені на врахування всіх чотирьох елементів теорії, іноді зустрічаються трактування в рамках посилання на один або